

Viidennen herätysliikkeen teologia(a)?

Kehyksen kartoitusta

- **Teemu Kakkuri:** ”Suomen suurin herätysliike ovat entiset viidesläiset.” Johtuuko tämä ”viidennen liikkeen” toiminnasta, sen yhteisöstä ja / vai sen teologiasta eli sanomasta? Ketkä meistä mieltävät itsensä ”viidesläisiksi”, ketkä entisiksi ”viidesläisiksi”?
- Aatteellisen / uskonnollisen ”liikkeen” (uskonnonsosiologiset) perustavat tarkastelunäkökulmat: toiminta, yhteisö, aate / ideologia / filosofia / oppi / sanoma / teologia.
- Voiko hengellisellä liikkeellä olla teologia? Kuka / ketkä sen määräävät ja miten? Voiko se olla auktoroitua? Miten se voi olla kollektiivista, koska yksilöt edustavat sitä? Kirkoilla on yleensä tunnustuksensa / tunnustuskirjansa. Ongelmana on maailman muuttuminen.
- Mikä ja mitä on ”viides herätysliike”?
  - Vertailukohtat: rukoilevaisuus (hengellinen toiminto) – herännäisyys (klassisella ruotsilla *pietism*, subjektiivinen hengellinen tapahtuma) – evankelisuus (objektiivinen raamatullinen todellisuus) – lestadiolaisuus (henkilö).
  - ”*Viidennessä herätysliikkeessä*” paino on *liikkeessä*, jolla on kaksi attribuuttia: *herätys* ja *viides*.
  - *Liike* viittaa kollektiiviin ja toimintoon.
  - *Herätys* viittaa subjektiiviseen hengellisyYTEEN.
  - *Viides* on matematiikkaa, järjestysluku: se edellyttää neljän muun olemassaoloa ja suhdetta niihin ja ilmaisee erityisesti historiallista ja sosiologista paikkaa.
  - **Urho Muroma:** ”Omaksumme kustakin herätysliikkeestä sen, mikä on siinä parasta: herännäisyydestä ikävöivän uskon ja evankelisuudesta iloisen luottamisen Jumalaan ja Jumalan sanaan [uskon ydinasiat], rukoilevaisuudesta rukouksen ja lestadiolaisuudesta ripin [toiminnallisia ja yhteisöllisiä asioita].” Onko viides liike näiden synteesi?
  - Suomen Raamattuopiston Säätiö julkaisi 1984 periaatevihkosen *Mikä Suomen Raamattuopisto on, mitä se tekee ja miksi*. Suomen Evankelisluterilainen Kansanlähetyksen ohjelma: *Evankelioikaa kansa evankelioimaan kansoja*.
- Uuspietismi:
  - Yleisen kirkkohistorian dosentti **Juha Meriläinen** Radio Deissä ja sen sivuilla ohjelmasarjassa *Armoa 2017*:
    - Maailmanlaajaa evankelikaalista liikettä kutsutaan Suomessa uuspietismiksi. Nimi ei ole ongelmaton, sillä vanhalla ja uudella pietismillä ei ole suoraa jatkumoa. Uuspietismi-sanalla viitataan Suomen evankelisluterilaisen kirkon sisällä vaikuttavaan herätysliikkeeseen, tai herätysliikeryhmään, joka on alkuperältään angloamerikkalaista. On kysymys nykyään globaalisti vaikuttavan kalvinistisen ja reformoidun herätyskristillisyyden eli evankelikaalisuuden suomalaisesta muodosta. Sekä pietismissä että uuspietismissä on kysymys protestanttisesta herätyskristillisyydestä ja niissä on paljon yhteneviä piirteitä. Selvää linkkiä tai jatkumoa ei ole. Uuspietismi sanana on harhaanjohtava, koska kyse on kahdesta eri liikkeestä. Vanhempi pietismi syntyi sak-

sankielisessä maailmassa ja vaikutti pääasiassa luterilaisuuden sisällä, mutta uuspietismi eli evankelikaalisuus syntyi Englannissa ja Yhdysvalloissa ja levisi sitten myöhemmin 1900-luvulla eri puolille Eurooppaa, Afrikkaa, Aasiaa ja Latinalaista Amerikkaa. Evankelikaalisuus –termi tulee englanninkielen sanasta *evangelicalism*. Se on käsite, jonka kääntäminen on ollut hankalaa, sillä Suomessa on jo evankelinen herätysliike. Olisi siis luonnollista kääntää se evankelisuudeksi, mutta on pelätty että nämä kaksi hyvin erilaista herätysliikettä sekoituisivat keskenään.

- Saksa: Altpietismus (Frühpietismus) – Neupietismus
- Uuspietismi = nypietism: pietismiä nykyajassa.
- Teologia: *doctrina de deo et de rebus divinis* ’oppi Jumalasta ja jumalallisista asioista’, ilmoitukseen perustuva oppi kristillisen uskon kokonaisuudesta, oppi, dogma.
Seppo A. Teinonen: ”Teologia on tieteistä tarkin.”
- Kuvan piirtäminen ”viidesläisyyden” teologiasta on lähes mahdoton tehtävä.

”Viidesläisyydessä” kokemus on perusasioita

- Kokemus yleisesti:
  - Saks. *Erfahrung* ’jkn läpi matkustaminen’, *erfahren* (partisiippi adjektiivisesti) ’kokenut, perehtynyt, tietävä, viisas’.
  - Kokemus on yksilöllinen, mutta sillä voi yhteisöllinen ulottuvuus.
  - Kokemus on elettyä, elävää, elämää.
  - Kokemukseen liittyy usein toiminnallisuutta ja tekemistä.
  - Kokemus yhdistää.
  - Kokemus rajaa ja rajoittaa.
  - Kokemusta ei voi täsmällisesti määritellä eikä kommunikoida.
  - Kokemus voidaan kuitenkin joillakin perustavilla tavoilla ymmärrettävästi ja luotettavasti tavoittaa, ”aistia”, jopa välittää.
  - Kokemus luo tietoa.
  - Kokemus ei tule tyhjästä, sillä on syynsä ja perustansa.
  - Kokenut kaipaa kokemusta itsestään ja muista ja itselleen. Tavallaan kokeneelle riittää vain kokemus.
- Kokemus hengellisesti:
  - Perusta on Jeesus Kristus ja Raamattu, joka välittää hänet (Lunastaja ja lunastus).
  - Kokemus tulee Pyhästä Hengestä, ”Herrasta ja eläväksi tekijästä” (Pyhittäjä ja pyhitys).
  - Kokemuksessa dogma tulee eläväksi.
  - Kokemukselle sakramentit ja kirkko kokonaisuutena eivät ole keskeiset. Sakramentteja ei voida kokea eikä kirkkoakaan. Sen sijaan yksittäisten kristittyjen kokemus liittyy heidät yhteen ja ylittää kirkko- ja tunnustuskuntarajat.
  - Uskonkokemuksessa kehys on laajempi kuin oman kirkon määritely oppi.

”Viidesläisyyden” vahvuuksia

- Kokemuksella on objektiivinen perustansa Raamatussa. Objektiivisen ja subjektiivisen suhdetta selvitetään jatkuvasti.
- Keskittyminen Lunastajaan ja lunastukseen sekä Pyhittäjään ja pyhitykseen.
- Näistä nousee voimakas eskatologisuus: tuhatvuotinen valtakunta, kiinnostus historiaan ja maailmantapahtumiseen.
- Näistä nousee voimakas tarve ja halu lähetykseen.

”Viidesläisyyden” heikkouksia

- Trinitaarisen interpenetraation (Kolmiykseyden persoonat läpäisevät toisensa) heikkous tai puuttuminen.
- Luomisen syrjäytynyt asema:
  - Sielunhoito on kapeaa, eikä ole teoriaa eikä käytäntöä sielunhoidon ja terapian suhteesta, vaikka tarve on suuri.
  - Yhteiskunta ja kulttuuri (laajassa ja suppeassa mielessä) eivät ole olleet keskeisiä, niitä ei ole paljon pohdittu, kokonaisvaltaista, omaperäistä, luovaa Jumalan sanan välittämistä ei ole paljon pohdittu.
  - Maallinen on hengellistynyt, hengellinen on maallistunut.
- Pietismin kirkko-opissa on olennaista *ecclesiola in ecclesia*: kirkko on luonut pietisminkin tunnustuksen ja sille luomisen teologiaa ja etiikkaa, joihin pietismissä on yhdytty ja joita siinä on hyödynnetty tarvitsematta itse tehdä sitä. Kirkon muuttuessa pietismin on itse tehtävä sekin, kun se ei enää voi luottaa kirkon oppiin.
- Tahdonvapaus ja ihmisen ratkaisuihin vetoamisen mahdollisuus ja oikeutus:
  - **Osmo Tiirilä**: Tämän mukana (pietismissä) seisoo tai kaatuu kaikki.
  - **Gerhard Maier**: Ihmisen tahto on vapaa.
  - **Carl Olof Rosenius**: Vapaa tahto on paratiisin päiviltä periytynyt unelma. Sitä ei ole ollut sen jälkeen, kun Aadam käytti sitä väärin.
  - **Olav Valen-Sendstad**: Vapaaseen tahtoon on vedottava, koska Jumala on luonut ihmisen alun perin itsensä kaltaisena vapaaksi, jotta syntinen siten kokisi, ettei hänen tahtonsa ole vapaa, vaan hän on synnin orja. Jeesus vetoaa ihmisiin, ikään kuin heidän tahonsa olisi vapaa, ja sanoo, ettei se ole. Vain hän voi vapauttaa sen, kun ihminen uskoo häneen.
  - Muroman, Tiirilän ja Maierin ratkaisut ovat pinnallisia. Tässä on yksi liikkeen heikko kohta.
- Lain ja evankeliumin suhde:
  - Tämä ei ole keskeistä.
  - Asiaa ei perustella kristologisesti.
  - Asiaa ei perustella trinitarisesti.
  - Legalismin = lakihenkisyyden vaara, joka on todellistunut.
  - Antinomismin = lain kumoamisen vaara, joka on todellistunut.
  - Lain ja evankeliumin oikean suhteen, yhteyden ja eron, mieltäminen Kristuksen kahdesta luonnosta, niiden kaksiyhteydestä, ja Pyhästä Kolmiykseydestä käsin on mitä käytännöllisintä ja kokemuksellista, liittää yhteen Raamatun empiiriset elementit, luo toisaalta laukeamattoman jännitteen, toisaalta ajatuksellista selkeyttä, tuo uskomiseen suunnattomat avaruudet ja värikylläisyyden, antaa selityksen koko olemassaololle. ”Viidennessä herätysliikkeessä” on koettu ja oivallettu tätä sporadisesti ja osittain hahmottumattomasti.